

סוג הבחינה: מבחן מתכונת

מבחן: מתכונת 1

מספר השאלון: 22261

שם התלמיד/ה: \_\_\_\_\_

## היסטוריה

שאלון 22261

### הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שלוש שעות.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.
- יש לענות על שאלה אחת מן הפרק הראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה – חובה –  $(34 \times 1)$  – 34 נקודות
- יש לבחור בשניים מן הפרקים השני, השלישי והרביעי, ולענות על שאלה אחת בכל פרק שבחרתם. –  $(33 \times 2)$  – 66 נקודות
- סך הכול – 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: 1. ספר הלימוד שאושר בנושא מלחמת העולם השנייה והשואה, ספר הלימוד שאושר בנושא לאומיות וציונות וספר הלימוד שאושר בנושאים המאבק על הקמת מדינת ישראל וסוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל. בספרים יכולים להיות תקופות או נושאים שסומנו באמצעות מדבקות (סימניות) הבולטות מן הספר, וכן קטעים שסומנו באמצעות מדגש (מרקר) או עיפרון, אך אין להשתמש בספרים שבהם הערות בכתב. 2. עותק מודפס של כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם".
- שימו לב: בסעיפים שבהם יש להביא מקור מספר הלימוד, יש לכתוב את שם הספר, את שם ההוצאה לאור ואת מספר העמוד שבו נמצא המקור.
- השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

**בהצלחה!**

## השאלות

### פרק ראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה

חובה – ענו על אחת מן השאלות 1–3 (34 נקודות)

#### 1. האידאולוגיה הנאצית, חוקי נירנברג והחרפת המדיניות כלפי היהודים

(34 נקודות)

(ראו בנספח: קטעים מתוך חוקי נירנברג שהתקבלו ב־15 בספטמבר 1935, ומתוך צו שפורסם על פיהם ב־14 בנובמבר 1935)

א. לפניכם קטעים מתוך חוקי נירנברג שהתקבלו בספטמבר 1935, ומתוך צו שפורסם על פיהם בנובמבר 1935.

– הסבירו כיצד באים לידי ביטוי בקטעים שניים מן העקרונות של האידאולוגיה הנאצית.  
– על פי מה שלמדתם, הסבירו את המשמעות של חוקי נירנברג מן ההיבט של בניית המשטר הנאצי ומן ההיבט היהודי.

(17 נקודות)

ב. ליל הבדולח (9–10 בנובמבר 1938) נחשב לנקודת מפנה במדיניות של המשטר הנאצי כלפי היהודים בגרמניה.

– נמקו קביעה זו. בססו את תשובתכם על שתי עובדות היסטוריות: אחת מן האירועים של ליל הבדולח עצמו, ואחת מן הצעדים שננקטו נגד היהודים בעקבותיו.

– בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו מה אפשר ללמוד ממנו על המטרה של המדיניות הנאצית כלפי היהודים בגרמניה ערב מלחמת העולם השנייה.

(17 נקודות)

#### 2. הקמת הגטאות בפולין, דילמות היודנראט

(34 נקודות)

(ראו בנספח: קטעים מתוך "איגרת הבזק" ששלח ריינהרד היידריך, ראש משטרת הביטחון, למפקדי האיינזצגרופן (יחידות המבצע) בפולין הכבושה, ב־21 בספטמבר 1939, קטע מנאום שנשא חיים מרדכי רומקובסקי, ראש היודנראט בגטו לודז', ב־4 בספטמבר 1942, בזמן הגירוש של הילדים, הזקנים והחולים מן הגטו)

א. לפניכם קטעים מתוך "איגרת הבזק" ששלח ראש משטרת הביטחון ריינהרד היידריך למפקדי האיינזצגרופן בפולין הכבושה בספטמבר 1939.

– הציגו את השלב הראשון שנקבע במסמך בדרך להשגת "המטרה הסופית", והסבירו כיצד שתיים מן ההוראות שבמסמך נועדו לאפשר לגרמנים לשלוט ביהודים ולפקח עליהם.

– על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע הנימוק לריכוז היהודים שמוצג במסמך אינו ההסבר האמיתי להקמת הגטאות, והציגו שני הסברים אחרים להקמתם.

(16 נקודות)

- ב. לפניכם קטע מנאום שנשא חיים מרדכי רומקובסקי, ראש היודנראט בגטו לודז', בספטמבר 1942. – הציגו את הדילמה שעמדה לפני רומקובסקי, את העמדה שהוא מציג בנאום ואת הנימוקים שלו להצדקתה. – הציגו דרך התמודדות אחרת של ראש יודנראט עם דרישות הגרמנים בזמן ביצוע "הפתרון הסופי", והסבירו גורם אחד להבדל בין דרכי ההתמודדות. (18 נקודות)

### 3. "הפתרון הסופי" ויחס האוכלוסייה בארצות הכיבוש

(34 נקודות)

(ראו בנספח: קטעים מתוך הפרוטוקול של ועידת ואנזה, שהתכנסה בברלין ב־20 בינואר 1942)

- א. לפניכם קטעים מתוך הפרוטוקול של ועידת ואנזה, שהתכנסה בברלין בינואר 1942. – הסבירו כיצד באה לידי ביטוי בקטעים הטוטליות (הכוללנות) של "הפתרון הסופי". בססו את תשובתכם על שתי דוגמאות מן הקטעים. – היסטוריונים קובעים כי ההחלטה על "הפתרון הסופי" לא התקבלה בוועידת ואנזה. נמקו קביעה זו, והסבירו מה הייתה מטרת כינוס הוועידה. (17 נקודות)

- ב. בזמן ביצוע "הפתרון הסופי" היו בארצות הכיבוש מעטים שסיכנו את עצמם כדי להציל יהודים. – מהו התואר "חסיד אומות העולם", ועל פי אילו אמות מידה הוא מוענק? – בחרו במקור מספר הלימוד העוסק בחסיד אומות עולם, והסבירו כיצד באים לידי ביטוי במקור שניים מן המניעים של המציל ודילמה אחת שעמדה בפניו. (17 נקודות)

## פרק שני – לאומיות וציונות

בחירה – אם בחרתם בפרק זה, ענו על אחת מן השאלות 4–6 (33 נקודות)

### 4. הגורמים לצמיחת התנועה הציונית, פולמוס אוגנדה

(33 נקודות)

(ראו בנספח: קטעים מתוך החיבור "אוטואמנציפציה" (שחרור עצמי), שפרסם הרופא יהודה לייב (לאון) פינסקר מאודסה ב־1882)

- א. לפניכם קטעים מתוך החיבור "אוטואמנציפציה", שפרסם יהודה לייב (לאון) פינסקר ב־1882. – הסבירו כיצד באים לידי ביטוי בקטעים שניים מן הגורמים לצמיחתה של התנועה הציונית. – על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע אין לראות בכמיהה ארוכת השנים לציון סיבה לצמיחתה של התנועה הציונית בסוף המאה ה־19, והסבירו כיצד בכל זאת תרמה כמיהה זו לתנועה הציונית. (18 נקודות)

**ב.** – הציגו את ההצעה שעמדה במרכז "פולמוס אוגנדה" (1903–1905), והסבירו את התוצאות של הפולמוס ואת השפעתו על התנועה הציונית.  
– האם לדעתכם עמדתו של פינסקר, כפי שהיא באה לידי ביטוי בשורה האחרונה של הקטע שלפניכם, קרובה יותר לעמדת התומכים בהצעה או לעמדת המתנגדים לה? נמקו את עמדתכם, והתייחסו בתשובתכם לנימוק אחד של כל אחד מן הצדדים בפולמוס.  
(15 נקודות)

## 5. מאפייני הלאומיות האירופית, פעולות הציונים בארץ־ישראל

(33 נקודות)

(ראו בנספח: קטעים מתוך החיבור "חובות האדם" של ג'וזפה מאציני, ממנהיגי התנועה הלאומית האיטלקית ומייסד תנועת "איטליה הצעירה". החיבור, שפורסם בשלמותו ב־1860, הופנה אל הפועלים האיטלקים)

**א.** לפניכם קטעים מתוך החיבור "חובות האדם" של ג'וזפה מאציני, ממנהיגי התנועה הלאומית האיטלקית.

– הציגו שניים מן המאפיינים המלכדים את בני הלאום, שבאים לידי ביטוי בקטעים.  
– הסבירו כיצד באה לידי ביטוי בקטעים השפעתה של התנועה הרומנטית על התפתחות התנועות הלאומיות באירופה במאה ה־19.  
– הסבירו כיצד באה לידי ביטוי בקטעים השאיפה של התנועות הלאומיות לשנות את הסדר המדיני באירופה.

(17 נקודות)

**ב.** – הסבירו את התרומה של הברון אדמונד דה רוטשילד להתיישבות היהודית בארץ־ישראל בשלהי המאה ה־19, והציגו שתיים מן הביקורות שנמתחו על "שיטת האפוטרופסות" שלו.  
– בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד הוא מבטא דרך פעולה אחרת לקידום ההתיישבות, שנקטה התנועה הציונית בארץ־ישראל בשנים 1908–1914.

(16 נקודות)

## 6. היישוב היהודי בזמן מלחמת העולם הראשונה, הצהרת בלפור

(33 נקודות)

(ראו בנספח: מקור 1 – הנוסח של ההצהרה שהציעה ההנהגה הציונית לממשלת בריטניה ביולי 1917, מקור 2 – הצהרת בלפור – מכתב ששלח שר החוץ הבריטי ארתור ג'יימס בלפור ללורד רוטשילד ב־2 בנובמבר 1917)

**א.** – הציגו שתיים מן המטרות של השלטון העות'מאני (ג'מאל פחה) במדיניותו כלפי היישוב היהודי בארץ־ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה, ותארו צעד אחד שנקט השלטון כדי להשיג כל אחת מהן.  
– האם הצליח השלטון העות'מאני להשיג את המטרה של פגיעה בתנועה הלאומית היהודית בארץ־ישראל? נמקו את עמדתכם באמצעות שתי עובדות היסטוריות.

(16 נקודות)

- ב. לפניכם שני מקורות: מקור 1 – הנוסח של ההצהרה שהציעה ההנהגה הציונית לממשלת בריטניה ביולי 1917; מקור 2 – הצהרת בלפור, שנמסרה בנובמבר 1917.
- הציגו שני הבדלים בין הנוסח שהציעו הציונים (מקור 1) ובין הנוסח הסופי של ההצהרה (מקור 2), והסבירו מדוע כל אחד מן ההבדלים יצר קושי לתנועה הציונית. בססו את תשובתכם על ציטוטים מן המקורות.
- על פי מה שלמדתם, הסבירו גורם אחד שהביא את ממשלת בריטניה לשנות את הנוסח שהציעו הציונים.
- (17 נקודות)

---

## פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל

בחירה – אם בחרתם בפרק זה, ענו על אחת מן השאלות 7–9 (33 נקודות)

---

### 7. המאבק בשלטון הבריטי – התחום הצבאי וההעפלה (1945–1948)

(33 נקודות)

(ראו בנספח: קטעים מתוך ההמלצות של הוועדה האנגלו-אמריקנית לחקירת בעיית יהודי אירופה וארץ-ישראל, שנחתמו בלונדון ב-20 באפריל 1946)

- א. – הסבירו את הקשר בין המאבק הצבאי שניהלו ההגנה והפלמ"ח בשנים 1945–1946 ובין ההעפלה. הדגישו את הסברכם באמצעות שני מבצעים.
- בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד הוא מבטא את ההבדל בין היישוב המאורגן ובין ה"פורשים" (האצ"ל והלח"י) בבחירת היעדים לפעולות צבאיות נגד הבריטים.
- (17 נקודות)

- ב. לפניכם קטעים מתוך ההמלצות של הוועדה האנגלו-אמריקנית, שנחתמו באפריל 1946.
- הסבירו כיצד באה לידי ביטוי בקטעים אחת מן המטרות של ההעפלה בשנים 1945–1948.
- על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע לא אישרה ממשלת בריטניה את ההמלצה על עלייה של 100,000 יהודים, ותארו שתי דרכים שבהן המשיך היישוב במאבק להבאת עולים לארץ לאחר מכן.
- (16 נקודות)

### 8. העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם והמלחמה הקרה

(33 נקודות)

(ראו בנספח: קטעים מתוך הודעה של שר החוץ הבריטי ארנסט בוויין בבית הנבחרים הבריטי ב-18 בפברואר 1947)

- א. לפניכם קטעים מתוך הודעה שמסר שר החוץ הבריטי ארנסט בוויין בבית הנבחרים הבריטי ב-18 בפברואר 1947.

- הציגו את הטיעון (טענה ונימוקים) של בוויין בנוגע להעברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם.
- על פי מה שלמדתם, הציגו שני שיקולים נוספים של ממשלת בריטניה בהחלטה להעביר את שאלת ארץ-ישראל לאו"ם, שלא הוזכרו בקטע. בססו כל אחד מהם על עובדה היסטורית.
- (17 נקודות)

- ב. – במאי 1947 הקים האו"ם ועדה מיוחדת (אונסקו"פ) שתציע פתרון לשאלת ארץ־ישראל. הציגו את המלצת הרוב ואת המלצת המיעוט של הוועדה, והסבירו גורם אחד שהשפיע על רוב חברי הוועדה להמליץ על חלוקת הארץ.
- הסבירו מדוע הייתה העמדה של ארצות הברית בשאלת ארץ־ישראל בשנים 1947–1948 מהוססת. בססו את הסברם על שתי עובדות היסטוריות.
- (16 נקודות)

## 9. מלחמת העצמאות – בעיית הפליטים והקמת צה"ל

(33 נקודות)

(ראו בנספח: קטעים מתוך פקודת צבא־הגנה לישראל, תש"ח-1948, שקיבלה הממשלה הזמנית של מדינת ישראל ב־26 במאי 1948)

- א. – הסבירו שניים מן הגורמים לבריחתם של ערביי ארץ־ישראל בשלב הראשון של מלחמת העצמאות (עד פלישת צבאות ערב במאי 1948).
- הסבירו במה היו שונות הנסיבות של עזיבת ערביי ארץ־ישראל בשלב השני של המלחמה, ובססו את תשובתם על דוגמה.
- (16 נקודות)

ב. לפניכם קטעים מתוך פקודת צבא הגנה לישראל, שקיבלה הממשלה הזמנית בסוף מאי 1948.

- הסבירו כיצד באים לידי ביטוי בקטעים שניים מן היעדים של הקמת צה"ל.
- על פי מה שלמדתם, הציגו שניים מן המניעים של בן גוריון לפירוק הארגונים הצבאיים הנפרדים, והסבירו כיצד באו לידי ביטוי בפרשת "אלטלנה" הקשיים ביישום ההחלטה.
- (17 נקודות)

## פרק רביעי – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל

בחירה – אם בחרתם בפרק זה, ענו על אחת מן השאלות 10–13 (33 נקודות)

## 10. תהליך הדחקולוניזציה, גורל היהודים בארצות האסלאם

(33 נקודות)

(ראו בנספח: קטעים מתוך "ההכרזה על מתן עצמאות לארצות ולעמים הנתונים לשלטון קולוניאלי" – החלטה 1514 של העצרת הכללית של האו"ם, 14 בדצמבר 1960)

- א. לפניכם קטעים מתוך החלטה של העצרת הכללית של האו"ם מדצמבר 1960.
- הסבירו כיצד באים לידי ביטוי בקטעים שניים מן הגורמים לתהליך הדחקולוניזציה, כל אחד מתחום אחר.
- על פי מה שלמדתם, הציגו שניים מן המאפיינים של תהליך הדחקולוניזציה, והדגימו אחד מהם.
- (17 נקודות)

- ב. – הסבירו כיצד השפיעו מגמת הפאן-ערביות ופעילות הליגה הערבית על מצבם של היהודים בארצות האסלאם בסוף שנות הארבעים ובשנות החמישים.
- הסבירו מהי מדיניות "חיסול גלויות" של ממשלת ישראל, והדגימו כיצד באה מדיניות זו לידי ביטוי בעלייה מארץ אחת מארצות האסלאם.
- (16 נקודות)

## 11. העלייה והקליטה בשנות החמישים והשישים

(33 נקודות)

(ראו בנספח: קטע מעובד המבוסס על עדויות של עולים מצפון אפריקה שהגיעו לישראל באמצע שנות החמישים)

- א. לפניכם קטע מעובד המבוסס על עדויות של עולים מצפון אפריקה שהגיעו לישראל באמצע שנות החמישים.

- הציגו שניים מן הקשיים של העולים בתהליך הקליטה שבאים לידי ביטוי בקטע.
- על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע הפנתה המדינה באמצע שנות החמישים עולים ישירות מן הנמל ליישובים מרוחקים, כפי שמתואר בקטע. הציגו שני שיקולים.
- הסבירו כיצד באה לידי ביטוי בקטע תפיסת "כור ההיתוך".
- (17 נקודות)

- ב. – רבים מן העולים שהגיעו לישראל בשנים הראשונות לקום המדינה היו שורדי שואה. הציגו שניים מן המאפיינים של עלייה זו, והסבירו קושי ייחודי אחד שעמד בפני העולים האלה בתהליך הקליטה.
- בחרו במקור מספר הלימוד, והסבירו כיצד הוא מבטא אחת מדרכי ההתמודדות של העולים עם קשיי הקליטה.
- (16 נקודות)

## 12. מלחמת ששת הימים (1967)

(33 נקודות)

(ראו בנספח: קטעים מתוך נאום של נשיא מצרים גמאל עבד אל-נאצר לפני מנהיגי איגודי העובדים הערביים, 26 במאי 1967)

- א. לפניכם קטעים מתוך נאום של נשיא מצרים גמאל עבד אל-נאצר מ-26 במאי 1967.
- הסבירו כיצד באות לידי ביטוי בקטעים שתיים מן הנסיבות שהובילו לפרוץ מלחמת ששת הימים.
- הסבירו כיצד באה לידי ביטוי בקטעים השפעתה של המלחמה הקרה על המשבר שקדם למלחמה, ובססו את תשובתכם על עובדה היסטורית נוספת.
- (17 נקודות)

- ב. – הסבירו מדוע התרחבה מלחמת ששת הימים לחזית הירדנית ולחזית הסורית.
- הסבירו שתיים מן ההשפעות של מלחמת ששת הימים על הפלסטינים.
- (16 נקודות)

## 13. מלחמת יום הכיפורים (1973)

(33 נקודות)

(ראו בנספח: קטע מעובד העוסק בנסיבות פרוץ מלחמת יום הכיפורים ובממצאי ועדת אגרנט – ועדת החקירה הממלכתית שהוקמה לאחר המלחמה)

**א.** לפניכם קטע מעובד העוסק בנסיבות פרוץ מלחמת יום הכיפורים ובממצאי ועדת אגרנט.

– הסבירו כיצד באות לידי ביטוי בקטע שתיים מן הנסיבות שבהן פרצה מלחמת יום הכיפורים.

– על פי מה שלמדתם, הסבירו מדוע התבררה "הקונספציה" המתוארת בקטע כשגויה. בססו את

הסברכם על שתי עובדות היסטוריות.

(17 נקודות)

**ב.** – הסבירו שתיים מן ההשפעות של מלחמת יום הכיפורים על מדינות ערב. בססו כל אחת מהן על עובדה היסטורית.

– בחרו במקור מספר הלימוד העוסק בהסכם הפרדת הכוחות בין ישראל ובין מצרים (ינואר 1974),

והסבירו כיצד הוא מבטא את התוצאות של המלחמה בחזית המצרית בטווח הקצר.

(16 נקודות)

## נספח – המקורות

### קטעים מתוך חוקי נירנברג שהתקבלו ב־15 בספטמבר 1935, ומתוך צו שפורסם על פיהם ב־14 בנובמבר 1935

חוק אזרחות הרייך

סעיף 2 (1) אזרח הרייך הוא רק נתין [של המדינה] בן דם גרמני או דם קרוב לו, המוכיח בהתנהגותו כי הוא רוצה ומסוגל לשרת בנאמנות את העם הגרמני ואת הרייך.

(3) אזרח הרייך הוא הנושא היחיד של מלוא הזכויות המדיניות (הפוליטיות).

החוק להגנת הדם הגרמני והכבוד הגרמני

מתוך הכרה בכך שטוהר הדם הגרמני הוא התנאי להמשך קיומו של העם הגרמני, ומתוך רצון שאינו יודע פשרות להבטיח את קיומה של האומה הגרמנית לכל העתיד, קיבל הרייכסטאג פה אחד את החוק הזה:

סעיף 1 (1) נישואים בין יהודים ובין נתינים בני דם גרמני או דם קרוב לו – אסורים.

סעיף 2 יחסי אישות מחוץ לנישואים בין יהודים ובין נתינים בני דם גרמני או דם קרוב לו – אסורים.

סעיף 3 יהודים אינם רשאים להעסיק במשק ביתם נשים נתינות בנות דם גרמני או דם קרוב לו שגילן מתחת ל־45.

סעיף 4 (1) על היהודים נאסר להניף את דגל הרייך ואת הדגל הלאומי ולהציג את צבעי הרייך.

הצו הראשון לחוק אזרחות הרייך (14 בנובמבר 1935)

סעיף 4 (1) יהודי אינו יכול להיות אזרח הרייך. אין לו זכות הצבעה בעניינים מדיניים, והוא אינו יכול לכהן במשרה ציבורית.

(מתורגם ומעובד על פי Reichsgesetzblatt, 1935, חלק I, עמ' 1146, 1333)

### קטעים מתוך "איגרת הבזק" ששלח ריינהרד היידריך, ראש משטרת הביטחון, למפקדי האיינזצגרופן (יחידות המבצע) בפולין הכבושה, ב־21 בספטמבר 1939

נושא: שאלת היהודים בשטח הכבוש

אני מפנה לדיון שהתקיים היום בברלין, ומזכיר שוב כי כלל הצעדים המתוכננים (כלומר, המטרה הסופית) חייבים להישמר בסוד מוחלט.

יש להבחין בין:

1. המטרה הסופית (שתדרוש פרקי זמן ארוכים), ובין

2. השלבים לביצוע המטרה הסופית (שיבוצעו בפרקי זמן קצרים).

[...] התנאי הראשון למטרה הסופית הוא, קודם כול, ריכוז היהודים מן הכפרים בערים הגדולות. יש לבצע זאת

במהירות. [...] יש לבחור כמקומות ריכוז רק ערים שהן צומתי רכבת, או לפחות שוכנות לאורך מסילות ברזל.

[...] בכל קהילה יהודית תוקם מועצת זקנים יהודית [יודנראט]. היא תורכב מעד 24 גברים יהודים (בהתאם לגודל

הקהילה היהודית). [...] המועצה תהיה אחראית במלוא מובן המילה לביצוע המדויק והמהיר של כל ההוראות

שניתנו או שיינתנו.

[...] הנימוק שיש להציג לריכוז היהודים בערים הוא שהיהודים השתתפו באופן מכריע בהתקפות צלפים ובביזה.

[...] יש להקפיד שהצרכים הכלכליים בשטחים הכבושים לא ייפגעו. [...] מפעלים בבעלות יהודית החיוניים

למלחמה או לצרכים אחרים יש להשאיר בינתיים על כנם.

## קטע מנאום שנשא חיים מרדכי רומקובסקי, ראש היודנראט בגטו לודז', ב-4 בספטמבר 1942, בזמן הגירוש של הילדים, הזקנים והחולים מן הגטו

הגטו ספג מכה קשה. דורשים ממנו את היקר לו מכול – ילדים וזקנים. [...] בזקנתי אני נאלץ לפשוט את ידי ולחתחנן: "אחים ואחיות, תנו אותם לי!" אבות ואמהות, תנו לי את ילדיכם! [...] קיבלתי פקודה לשלח מן הגטו יותר מ-20,000 יהודים, ואם לא אעשה זאת – "נעשה זאת בעצמנו" [אמרו הגרמנים]. עמדנו לפני השאלה: האם לקבל זאת ולבצע זאת בעצמנו, או להשאיר את הביצוע לאחרים? [...] אני נאלץ לכרות איברים כדי להציל את הגוף! [...] יש להציל את מי שאפשר להציל ושיש לו סיכוי להינצל [...] תנו לי את החולים האלה, ואולי אפשר יהיה להציל במקומם את הבריאם.

(מתורגם ומעובד על פי Y. Arad, I. Gutman, A. Margalit [eds.], Documents on the Holocaust, University of Nebraska (Press, 1999, pp. 283–284)

## קטעים מתוך הפרוטוקול של ועידת ואנזה, שהתכנסה בברלין ב-20 בינואר 1942

[ראש משטרת הביטחון היינריך] הודיע בפתח הדברים על מינויו מטעם מרשל הרייך לממונה על הכנת הפתרון הסופי של שאלת היהודים באירופה [...]. [...] במקום ההגירה באה עתה, לאחר אישור מוקדם מן הפיהרר, אפשרות פתרון נוספת: פינוי היהודים למזרח. [...]

במסגרת הפתרון הסופי של שאלת היהודים באירופה באים בחשבון כ-11 מיליון יהודים, המתחלקים בין הארצות כך [מבחר מן הרשימה]:

גרמניה (הרייך הישן) – 131,800; ברית המועצות – 5,000,000; אנגליה – 330,000; אירלנד – 4,000; שווייץ – 18,000; שוודיה – 8,000; ספרד – 6,000; טורקיה (החלק האירופי) – 55,500; אסטוניה – נקייה מיהודים.

[...] במסגרת הפתרון הסופי יועסקו היהודים, בהנהגה מתאימה ובדרך מתאימה, בעבודה במזרח. בטורי עבודה גדולים, תוך הפרדה בין המינים, יובלו היהודים הכשירים לעבודה לאזורים אלה, ובמהלך העבודה ייפול חלק גדול מהם, ללא ספק, בדרך של הידלדלות טבעית.

השארית שתיוותר בסופו של דבר תצטרך לקבל טיפול מתאים, שכן מדובר ללא ספק בחלק העמיד ביותר, שהוא תוצר של ברירה טבעית, ואם ישוחרר, יהיה גרעין לתקומה יהודית חדשה. [...] במהלך הביצוע המעשי של הפתרון הסופי תסורק אירופה ממערב למזרח.

(מתורגם ומעובד על פי Besprechungsprotokoll, 20.1.1942, Haus der Wannsee-Konferenz, Berlin)

## קטעים מתוך החיבור "אוטואמנציפציה" (שחרור עצמי), שפרסם הרופא יהודה לייב (לאון) פינסקר מאודסה ב-1882

היהודי אינו בבית בשום מקום, ובשום מקום אין רואים בו בן המקום, ולכן הוא נשאר זר בכל מקום. [...]  
 בעיני החיים היהודי הוא גוויה, בעיני בני המקום – זר, בעיני המתיישבים – נווד, בעיני בעלי הרכוש – קבצן, בעיני העניים – נצלן ומיליונר, בעיני הפטריוטים – אדם חסר מולדת, ובעיני כולם – מתחרה שנוא.  
 [...] שנאת היהודים [יודופוביה] היא סטייה נפשית. כסטייה נפשית היא עוברת בתורשה, וכמחלה שעוברת מדור לדור אלפיים שנה – אין לה מרפא.  
 [...] האמנציפציה המשפטית [השוויון בזכויות] של היהודים היא ההישג הנעלה ביותר של המאה שלנו. אבל אמנציפציה משפטית אינה אמנציפציה חברתית. [...]  
 [...] כל עוד אין לנו בית משלנו, כמו שיש לעמים האחרים [...]  
 עזרו לעצמכם, ואלוהים יעזור לכם!  
 [...] מטרת מאמצינו כיום צריכה להיות לא "ארץ הקודש", אלא ארץ משלנו.

(מתורגם ומעובד על פי L. Pinsker, Auto-Emancipation, translated by D. S. Blondheim, Federation of American Zionists, 1916)

## קטעים מתוך החיבור "חובות האדם" של ג'וזפה מאציני, ממנהיגי התנועה הלאומית האיטלקית ומייסד תנועת "איטליה הצעירה". החיבור, שפורסם בשלמותו ב־1860, הופנה אל הפועלים האיטלקים

אחי, אהבו את ארצכם! ארצנו היא ביתנו, בית שאלוהים נתן לנו, והושיב בו משפחה גדולה האוהבת אותנו ואשר אותה אנו אוהבים. [...]  
 [אלוהים] חילק את האנושות לקבוצות נבדלות על פני האדמה, וכך יצר את הזרע של הלאומים. [את הגבולות ביניהן סימן] מהלכם של הנהרות הגדולים, כיוונם של ההרים הגבוהים ותנאים גאוגרפיים אחרים. ממשלות רעות עיוותו את התוכנית האלוהית בכיבושיהן, בתאוות הבצע שלהן ובקנאתן [...] אבל התוכנית האלוהית תתממש בוודאות. מפת אירופה תשורטט מחדש. [...]  
 [בני ארצכם הם אחיכם], כולם מדברים באותה שפה, ניחנו באותן נטיות וחונכו על ידי אותה מסורת היסטורית. [...]  
 הארץ [המולדת] אינה רק רצועת אדמה. הארץ האמיתית היא הרעיון שהיא מולידה; היא מחשבת האהבה, תחושת השותפות המאחדת לאחד את כל בני אותה ארץ. [...]  
 ארצכם היא אות לייעוד שאלוהים הטיל עליכם למלא כלפי האנושות. [...] בעמלנו למען ארצנו על פי העיקרון הנכון, אנו עמלים למען האנושות.

(מתורגם ומעובד על פי J. Mazzini, The Duties of Man, Chapter V: Duties Towards Your Country, Funk & Wagnalls, (New York, 1898)

## מקור 1 – הנוסח של ההצהרה שהציעה ההנהגה הציונית לממשלת בריטניה ביולי 1917

1. ממשלת הוד מלכותו מקבלת את העיקרון שארץ־ישראל צריכה להיבנות מחדש כביתו הלאומי של העם היהודי.
2. ממשלת הוד מלכותו תעשה כמיטב יכולתה להבטיח את השגת מטרה זו, ותדון עם ההסדרות הציונית בדרכים ובאמצעים הדרושים לכך.

(מתורגם על פי נוסח הטיוטה שצירף הלורד רוטשילד למכתבו לשר החוץ הבריטי ארתור ג'יימס בלפור, 18 ביולי 1917)

## **מקור 2 – הצהרת בלפור – מכתב ששלח שר החוץ הבריטי ארתור ג'יימס בלפור ללורד רוטשילד ב־2 בנובמבר 1917**

לורד רוטשילד היקר,

יש לי העונג הרב להעביר לך, בשם ממשלת הוד מלכותו, את הצהרת האהדה הבאה לשאיפות היהודים הציונים, שהוגשה לקבינט ואושרה על ידו:

"ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ־ישראל, ותעשה כמיטב יכולתה להקל על השגת מטרה זו. יובן בבירור שלא ייעשה דבר העלול לפגוע בזכויות האזרחיות והדתיות של קהילות לא־יהודיות הקיימות בארץ־ישראל, או בזכויות ובמעמד המדיני שהיהודים נהנים מהם בכל ארץ אחרת".

אודה לך אם תביא הצהרה זו לידיעת ההסתדרות הציונית.

ארתור ג'יימס בלפור

(מתורגם על פי The Balfour Declaration, 2 November 1917, The British Library)

## **קטעים מתוך ההמלצות של הוועדה האנגלו־אמריקנית לחקירת בעיית יהודי אירופה וארץ־ישראל, שנחתמו בלוזאן ב־20 באפריל 1946**

המלצה מס' 1: [...] עלינו לדווח כי המידע שקיבלנו על ארצות אחרות מלבד ארץ־ישראל לא נתן כל תקווה לסיוע ממשי במציאת בתים ליהודים הרוצים או הנאלצים לעזוב את אירופה. [...]

המלצה מס' 2: אנו ממליצים (א) שיאושרו מיד 100,000 רישיונות [סרטיפיקטים] לכניסה לארץ־ישראל של יהודים שהיו קורבנות של רדיפות הנאצים והפשיסטים; (ב) שרישיונות אלה יוענקו ככל האפשר במהלך 1946, ושהעלייה בפועל תקודם במהירות האפשרית, ככל שהתנאים יאפשרו.

[מתוך ההסבר להמלצה:] איננו מכירים שום ארץ שאלהיה יכול הרוב הגדול [של היהודים העקורים] ללכת בעתיד הקרוב מלבד ארץ־ישראל. [...]

המלצה מס' 3: [...] יהודי לא ישלוט בערבי, וערבי לא ישלוט ביהודי בארץ־ישראל. [...]

(מתורגם ומעובד על פי Report of the Anglo-American Committee of Enquiry Regarding the Problems of European Jewry and Palestine, Lausanne, April 20, 1946, The Avalon Project, Yale Law School)

## **קטעים מתוך הודעה של שר החוץ הבריטי ארנסט בוויין בבית הנבחרים הבריטי ב־18 בפברואר 1947**

[...] ממשלת הוד מלכותו אינה מוסמכת מכוח עצמה, על פי תנאי המנדט, להעניק את הארץ לערבים או ליהודים, או אפילו לחלק אותה ביניהם.

[...] לפנינו סכסוך עקרוני שאין לגשר עליו. בעיני היהודים, העיקרון החיוני הוא הקמת מדינה יהודית ריבונית. בעיני הערבים, העיקרון החיוני הוא להתנגד עד הסוף להקמת ריבונות יהודית בכל חלק של ארץ־ישראל. [...]

התברר שאין דרך ליישב בין ההתחייבויות [שלנו] כלפי שתי הקהילות. [...]

לכן הגענו למסקנה שהדרך היחידה הפתוחה לפנינו כעת היא להעביר את הבעיה להכרעת האומות המאוחדות.

[...] איננו מתכוונים להמליץ בעצמנו על פתרון מסוים.

(מתורגם ומעובד על פי הודעת ארנסט בוויין, House of Commons Debates [Hansard], 18 February 1947)

## **קטעים מתוך פקודת צבא-הגנה לישראל, תש"ח-1948, שקיבלה הממשלה הזמנית של מדינת ישראל ב-26 במאי 1948**

1. מוקם בזה צבא-הגנה לישראל מורכב מחילות יבשה, מחיל ים ומחיל אוויר.
  2. במצב חירום יונהג גיוס חובה לצבא-הגנה לישראל על כל שירותיו. גיל חייבי הגיוס יהיה כפי שייקבע על ידי הממשלה הזמנית.
  3. כל אדם המשרת בצבא-ההגנה לישראל חייב להישבע שבועת אמונים למדינת ישראל, לחוקתה ולשלטונותיה המוסמכים.
  4. אסור להקים או לקיים כל כוח מזוין מחוץ לצבא-ההגנה לישראל.
- [...]

(פקודת צבא-הגנה לישראל, תש"ח-1948, י"ז באייר תש"ח [26 במאי 1948])

## **קטעים מתוך "ההכרזה על מתן עצמאות לארצות ולעמים הנתונים לשלטון קולוניאלי" – החלטה 1514 של העצרת הכללית של האו"ם, 14 בדצמבר 1960**

- העצרת הכללית,
- [...] בהכירה בכמיהה העזה לחירות של כל העמים התלויים [הנתונים לשלטון זר], ובתפקיד המכריע של עמים אלה בהשגת עצמאותם,
- בהיותה מודעת לסכסוכים ההולכים וגוברים הנובעים משליטת החירות של עמים אלה או מהצבת מכשולים בדרכה, המהווים איום חמור על שלום העולם, [...]
- בהיותה משוכנעת שהמשך קיומו של הקולוניאליזם מונע את התפתחות שיתוף הפעולה הכלכלי הבין-לאומי [...]
- בברכה על כך שבשנים האחרונות זכו מספר רב של שטחים תלויים בחירות ובעצמאות [...]
- מכריזה כי:
1. הכפפת עמים לשעבוד, לשליטה ולניצול זרים מהווה שלילה של זכויות האדם היסודיות, סותרת את מגילת האומות המאוחדות ומהווה מכשול לקידום השלום ושיתוף הפעולה בעולם.
  2. לכל העמים הזכות להגדרה עצמית [...]
  3. אסור שחוסר מוכנות מדינית, כלכלית, חברתית או חינוכית ישמש אי-פעם אמתלה לדחיית העצמאות. [...]
  5. יש לנקוט מיד צעדים [...] להעברת כל הסמכויות לידי העמים של השטחים שאינם עצמאיים [...]
- (מתורגם ומעובד על פי UN General Assembly Resolution 1514 [XV], Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 14 December 1960)

**קטע מעובד המבוסס על עדויות של עולים מצפון אפריקה שהגיעו לישראל באמצע שנות החמישים**

הגענו לנמל חיפה אחרי ימים ארוכים בים. חשבנו שנרד מן האונייה וניסע לקרובים שלנו בעיר, אבל אנשי הסוכנות אמרו שהכול כבר מסודר: העלו אותנו ישר על משאית, ואחרי נסיעה ארוכה בלילה הורידו אותנו במקום שלא היה בו כמעט כלום – שורות של בתים קטנים מבטון, אבק, ומסביב גבעות ריקות. משהו אמר שהגבול לא רחוק.

אבא שאל איפה העבודה, ואמרו לו: "כאן תעבדו באדמה, כאן תבנו את הארץ". אבא היה סוחר בדים כל חייו, ולא ידע דבר על חקלאות. בשבועות הראשונים חיינו ממנות מזון קצובות, ואבא עבד ימים ספורים בחודש בעבודות יזומות בייעור. בלילות שמענו לפעמים יריות, והגברים שמרו בתורנות.

המדריכה שנשלחה ליישוב הסבירה לאמא איך לבשל, איך לטפל בתינוק ואיך לסדר את הבית, כאילו לא גידלה שישה ילדים. אמא בכתה הרבה. סבא, שהיה איש מכובד בקהילה שלנו, הרגיש שאף אחד כבר לא שואל אותו דבר. אחי הגדול אמר: "באנו לארץ ישראל, לא לגלות חדשה".

עם הזמן נבנה בית ספר, ואנחנו הילדים למדנו עברית מהר יותר מן ההורים. בבית הספר לימדו אותנו שירים ומנהגים שלא הכרנו, ולפעמים התביישנו לדבר ערבית עם סבתא ליד החברים.

(קטע מעובד שנכתב לצורך המתכונת, על פי תיאורים של עולים מאותה תקופה)

## קטעים מתוך נאום של נשיא מצרים גמאל עבד אל-נאצר לפני מנהיגי איגודי העובדים הערביים, 26 במאי 1967

[...] כיבוש שארם אישייח' פירושו עימות עם ישראל. [...] לא נוותר על זכותנו במפרץ עקבה. [...] הקרב יהיה קרב כולל, ומטרתנו הבסיסית תהיה להשמיד את ישראל. ייתכן שלא יכולתי לומר דברים כאלה לפני חמש או אפילו שלוש שנים. [...]

[סוריה ומצרים] נפעל כצבא אחד הנלחם בקרב אחד למען מטרה משותפת. [...] עמדתה של ברית המועצות הייתה גדולה ונהדרת. היא תמכה בערבים ובאומה הערבית. [...] ארצות הברית מבקשת לשרת רק את האינטרסים של ישראל. [...]

(מתורגם מעובד על פי Statement by President Nasser to Arab Trade Unionists, 26 May 1967, Israel Ministry of Foreign Affairs)

## קטע מעובד העוסק בנסיבות פרוץ מלחמת יום הכיפורים ובממצאי ועדת אגרנט – ועדת החקירה הממלכתית שהוקמה לאחר המלחמה

בימים שקדמו ליום הכיפורים תשל"ד (אוקטובר 1973) הצטברו בידי אגף המודיעין של צה"ל ידיעות רבות על היערכות חריגה של צבאות מצרים וסוריה: כוחות גדולים, ובהם סוללות ארטילריה וציוד צליחה, רוכזו לאורך תעלת סואץ ובחזית רמת הגולן. ראשי אגף המודיעין העריכו, עד שעות הבוקר של יום הכיפורים, שמדובר בתרגיל או בהיערכות הגנתית, ושהסבירות למלחמה נמוכה.

הערכה זו נשענה על תפיסה שהוועדה כינתה "הקונספציה": מצרים לא תצא למלחמה נגד ישראל לפני שתשיג יכולת אווירית שתאפשר לה להתמודד עם עליונותו של חיל האוויר הישראלי, וסוריה לא תצא למלחמה כוללת בלי מצרים.

רק לפנות בוקר של יום הכיפורים הגיעה ידיעה ממקור מהימן שהמלחמה תפרוץ באותו היום. בבוקר החליטה ראש הממשלה גולדה מאיר שלא לפתוח במכה מקדימה, ואישרה גיוס נרחב של כוחות המילואים. בשעה שתיים בצהריים בערך פתחו מצרים וסוריה במתקפה משולבת בשתי החזיתות, כשרוב כוחות המילואים עדיין לא הגיעו לחזיתות.

הוועדה קבעה כי ראשי המודיעין דבקו בקונספציה ולא ייחסו משקל מספיק לידיעות שסתרו אותה, והמליצה להעביר מתפקידם את ראש אגף המודיעין ואת הרמטכ"ל.

(קטע מעובד שנכתב לצורך המתכונת, על פי דוח הביניים של ועדת אגרנט, אפריל 1974)

כל הבגרויות בהיסטוריה עם פתרונות מלאים: [www.guyai.co.il/bagrut/history](http://www.guyai.co.il/bagrut/history)